

Despot Kovačević*
Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka

Politički sustav Rusije

Davor Boban, Tihomir Cipek,
Politički sustav Rusije, Plejada,
Zagreb, 2017

Kontinuitet vlasti u Rusiji predstavlja potrebu novih političkih elita da naprave izbor najboljih tradicija u duhu ruskog imperijalizma i suverenističkih tendencija kao antipoda globalnim trendovima. Institucionalni inženjering u ruskom političkom sistemu izraz je spajanja istorijski sukobljenih sistema, ali praktično sličnih modela vladanja. U svojoj naučnoj studiji „Politički sustav Rusije”, Davor Boban i Tihomir Cipek nude analizu i objašnjenja političkih institucija Rusije kroz teorijske modele liberalno-demokratskih država i u tim parametrima skeniraju rezultate tranzicije i reorganizacije vlasti.

Prikaz osporavanih kapaciteta demokratije u Rusiji, koju kreatori nazivaju „suverenističkom demo-

kratijom”, najznačajniji je doprinos ovog rada. Jasna struktura i podeljena poglavlja o političkom sistemu koja su autori pokušali dublje objasniti uključivanjem faktora spoljne politike i političke kulture Rusije.

U kratkom pregledu geneze političkog sistema Rusije Boban jasno ističe sve istorijske oblike vlasti i predstavlja uslove koji su determinisali izgradnju modernih političkih institucija u Ruskoj Federaciji nakon raspada SSSR-a. Izvesna je figura „jednog” kao subjekta centralizacije moći i vlasti u Rusiji, samo je menjala oblik od cara do partije i završila se u današnjem liku predsednika.

U promenama koje su se dešavale važan aspekt predstavljali su prekid „generacijskog kontinuiteta elita”, što je u Jeljcinovom početku značilo i apsolutnu koncentraciju vlasti u rukama jednog čoveka, s otklonom na prethodno. Prekomponovanje političkog i ekonomskog sistema delovalo je kao bezizlazna situacija. Kako autor ističe, sukob elita na različitim nivoima napravio je prostor za „buduću nestabilnost političkog sustava, nepopularnost demokracije kod građana te time utro put za ponovnu autoritarizaciju Rusije pod Putinom” (str. 50). Ovom sudu bi svakako trebalo dodati različita viđenja uspona i moći Putina, a koja su utemeljena

* despot.kovacevic@fpn.bg.ac.rs

i na moći jedne stranke, koju Jeljcin nije imao, i na rezultatima koji su ostvareni prevashodno u prvim godinama Putinove vladavine.

Boban, nakon sistema vlasti, obrađuje dva važna polja unutar političkog sistema Rusije – izbore i izborni sistem, partije i partijski sistem (poglavlja II i III). U svojoj ranijoj knjizi „Polupredsjednički sustavi Rusije i Poljske”, iz 2011, znatno sažetije su obrađivane ove teme, ali autor prenosi osnovne ideje i u ovaj rad.

Kada je reč o izbornom sistemu Rusije autor u samom početku analize ističe da „nijedni izbori nisu udovoljili standardima koji postoje u zapadnim demokracijama” (str. 123), i da su svi izbori u novom sistemu Rusije samo nastavak poluslobodnih izbora iz carskog perioda (1906–1917) i komunističkih nekompetitivnih izbora u jednopartizmu (1917–1991). Od donošenja novog ustava Ruska Federacija imala je mešoviti izborni sistem (1993–2007), zatim proporcionalni (2007–2016), pa je vraćen mešoviti izborni sistem. Pored Jeljcinovog napada na parlament, i izborni zakon je donet izvan redovne demokratske parlamentarne prakse, ukazom predsednika Jeljcina – podzakonskim aktom koji ima snagu zakona u slučaju nepostojanja istog. Tako „oktroisani” izborni sistem, iako je imao značajne elemente koji su garant demokratskih i fer izbora, samo je delimično uspeo u konsolidaciji demokratije, ali je i te kako imao uticaja na manjkavost parlamentarizma.

Izborna pravila samo su delom uticala na partijsku kompeticiju i kreiranje partijskog sistema Rusije. Ovaj

domen predstavlja ujedno i ključni razlog nestabilne vlasti Borisa Jeljcina i stabilne vlasti Vladimira Putina. Sa veoma kratkom tradicijom postojanja političkih partija i sa višedecenijskim monopolom jedne partije, Rusija nije imala dovoljno nasleđa sa kojim bi ušla u višepartijski sistem. Sa otvaranjem sistema i ustavnim promenama 1990. došlo je do kreiranja prve i formalne pretpostavke za nastanak višepartijskog sistema. Boban ističe da partijski sistem Rusije ima tri faze – prve dve su najvećim delom vezane za vlast Borisa Jeljcina, dok su kraj druge i treća faza obeležene vlašću Vladimira Putina. Prva faza do 1993. bila je „embrionalna faza” i nije imala prvi test za partije u vidu izbora. Druga faza je karakteristična po malom ili nikakvom uticaju političkih partija na izvršnu vlast. Iako su participirale na izborima, partije vlasti ili partije bliske Jeljcinu nisu uspevale da ostvare značajnije rezultate. Slabost partija koje su bliske Jeljcinu i snaga partija koje su mu oponirale pretvorile su parlament u neželjenu instituciju, a jaz na relaciji parlament–predsednik bila je značajno veća upravo zbog takvog odnosa snaga unutar partijskog sistema. Partijska fragmentacija i polarizacija značajno su uticale na domete demokratije u tom periodu.

Veoma važan segment za analizu ruskog političkog sistema je koncept federalizma koji se u Jeljcinovom periodu nalazio na samom vrhu lestvice problema. Važnost federalne strukture prikazana je u poglavlju IV, ali je po značaju odmah iza sistema vlasti. Rusija je istorijski bila centralizovana zemlja, a prve oblike decentralizacije

i federalizacije dobila je nakon revolucije. Boban ističe da federalizam u Rusiji nije deo „velikoruske ideje” (str. 249), nego pre svega interes neruskih nacija, zasnovan prvenstveno na asimetričnosti i višestepenosti (republika, kraj, oblast, grad federalnog značaja, autonomna oblast, autonomni okrug), a delimično i na etničnosti (str. 229). Nakon raspada SSSR-a, novi okvir u Rusiji poslužio je za destabilizaciju i pokušaje secesionizma. Jeljcinov period obeležen je najdrastičnijim primerima dezintegracije i ratnih dejstava i terorizmom na Severnom Kavkazu. Sa dolaskom Putina, krenulo se u rešavanje sukoba, a zatim i u menjanje karaktera federalne strukture i direktnog uticaja Kremlja na federalne jedinice kroz različite mehanizme. Pored formalnog okvira, jedan od najvažnijih mehanizama kojima je raspolagao Putin bila je Jedinstvena Rusija, pomoću koje je predsednik imao kontrolu nad lokalnim predstavnicima. Autor primećuje da nijednom od lidera u Rusiji nije cilj bio unitarizacija, nego suprotno – da su pokušali da reše problem kroz okvire federalizma, ali i visok nivo kontrole, kako autonomija ne bi postala dezintegracija. Istaknuta su dva specifična slučaja (Čečenija i Krim) koji su na različite načine uključeni u sistem, ali se ističe i da su u nekim federalnim jedinicama delimično suspendovani federalni zakoni i da su uključeni delovi šerijata (unutar većinskih muslimanskih federalnih jedinica).

U drugom delu knjige, dve oblasti koje analizira Tihomir Cipek, politička kultura i spoljna politika, predstavljaju oblasti koje bitno

determinišu ustavni dizajn u Rusiji i političke procese u koje su uključene političke elite Rusije. Kada je reč o političkoj kulturi u Rusiji, ističe se da je ona duboko vezana za nasleđe prethodnih oblika vlasti i paternalizam države. Građani u Rusiji veruju u jaku državu koja je u obavezi da rešava njihove probleme, što bitno utiče i na kapacitete građanskog angažovanja i civilnog društva. Istorijska podela na zapadnjake i slavenofile, odnosno na moderniste i konzervativce u Rusiji postoji i danas. Cipek ističe da raste broj modernista i da demokratija ima šansu. Međutim, ako se kritički osvrnemo na ovaj stav, očigledan je globalizacijski prodor u sve slojeve ruskog društva koji ne prati politička snaga zapadnjaka, nego upravo suprotno, jaka i preokupirana politička arena slavenofilima koji su svoje stavove prilagodili vremenu i potrebama. U takvom odnosu snaga, suverenističke težnje Putina i osnaživanje države u njegovoj eri, uz istorijsko pomirenje carskog i boljševičkog, glavne su karakteristike Rusije.

Usled tranzicijskog identitetskog vakuuma, u intelektualnim krugovima u Rusiji razvijala se evroazijska ideja koja postaje i sve jača paradigma i politički program u domenu spoljne politike. Cipek ističe da je ruska spoljna politika spoj identiteta i interesa, da je zasnovana na različitosti od Zapada i težnji da Zapad prihvati prirodu te razlike uz saradnju. Autor analizira i savremene događaje u Ukrajini i Siriji kao poteze Rusije na svetskoj sceni koji bi trebalo da budu indikatori multipolarnog sveta.

Ovakav rad predstavlja značajan doprinos u polju analize političkih

sistema i uporedne politike, kao i u širem sagledavanju ključnih mehanizama vlasti Rusije. Značaj knjige ogleda se u istorijskom pregledu modela vlasti u Rusiji, koji je determinisao značajan deo današnjeg političkog sistema, i u pružanju valjanog

objašnjenja političkih procesa u Rusiji i svetskih političkih procesa u koje je Rusija uključena. Koautorska knjiga Bobana i Cipeka zaslužuje važno mesto u politikološkim krugovima u regionu i bitan je rad za sve istraživače političkih procesa Rusije.